

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА БУРЯКА СТОЛОВОГО ЗАЛЕЖНО ВІД СОРТІВ І СТРОКІВ СІВБИ

***В.Л. Носко, ст. викладач
Відокремлений підрозділ НУБіП України
«Бережанський агротехнічний інститут»***

Проведено дослідження з підбору кращих сортів і строків сівби буряка столового та здійснено оцінку економічної ефективності виробництва цієї культури за органічним методом в умовах Західного Лісостепу України.

Буряк столовий, сорти, органічний продукт, собівартість, рентабельність.

Постановка проблеми. Серед факторів техногенного навантаження на біосферу особливе місце відводиться хімізації сільського господарства, яка порушує саморегуляцію у живій природі, послаблює захисні сили рослин, тварин і людини. Необґрунтовані дози мінеральних добрив, численні обробки хімічними засобами захисту рослин, порушення технології їх застосування та інтенсивний обробіток ґрунту є причиною багатьох негативних екологічних наслідків. Органічна система землеробства передбачає підтримання й підвищення родючості ґрунту переважно за рахунок органічних добрив і повної відмови від синтетичних мінеральних добрив та пестицидів. Органічне виробництво охоплює не лише рослинництво і тваринництво, але й переробну промисловість [1, 2].

Метою дослідження є вибір оптимальної технології вирощування буряка столового через підбір сортів, придатних для застосування органічного методу виробництва, та визначення оптимальних строків сівби. Для досягнення мети дослідження були поставлені такі завдання:

- підібрати найбільш придатні сорти буряка столового для вирощування за органічним методом виробництва;
- провести економічну і біоенергетичну оцінку технологічних елементів вирощування буряка столового в умовах Західного Лісостепу України.

Досліди проводили в господарстві Теремовлянського району Тернопільської області, яке займається органічним методом виробництва продукції і сертифіковане за європейськими та українськими стандартами.

Для проведення дослідження були підібрані сорти буряка столового Бордо Харківський (контроль), Червона куля, Циліндра, Опольський, районовані для даної ґрунтово-кліматичної зони. Польові експерименти доповнювали лабораторними дослідженнями. Як контроль вибрали сорт Бордо Харківський. Якість коренеплодів буряка столового після збирання врожаю за основними біохімічними показниками визначали в Тернопіль-

ському центрі «Облдержродючість». Достовірність одержаних даних підтверджено методом дисперсійного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Серед багатьох факторів, які суттєво впливають на врожайність овочів, важливе значення мають сорт і строк сівби насіння. Досягнення науки і практика передових господарств свідчать, що фактор сорту за відповідної агротехніки вирощування забезпечує підвищення врожайності овочів до 30% [1], що дає підвищувати прибутковість виробництва.

Практика господарювання переконує, що однією з основних умов найповнішої реалізації генетичного потенціалу нових сортів є сівба високоякісним насінням. Ефективне використання нових сортів забезпечить збільшення виробництва овочевої продукції, що дасть змогу товаровиробникам зміцнити своє фінансово-економічне становище [3, 4].

Одним з основних виробників оригінального елітного і репродукційного насіння сільськогосподарських культур у Тернопільській області є Подільська дослідна станція Тернопільського інституту агропромислового виробництва Національної академії аграрних наук України. Дослідами, проведеними цією установою, виявлено, що застосування високопродуктивних сортів забезпечує збільшення виробництва продукції і підвищення її ефективності (табл.1).

1. Економічна ефективність та біоенергетична оцінка вирощування різних сортів буряка столового (середнє за 2008-2010 рр.)

Сорт	Урожайність		Вартість продукції, грн/га	Собівартість 1 т, грн	Чистий прибуток (грн) із розрахунку		Рівень рентабельності, %
	т/га	до контролю, +/-			на 1 т	на 1 га	
Бордо Харківський*	39,5	x	71400,2	803,3	924,0	36498	104,6
Червона куля	37,6	-1,9	67965,8	843,9	879,3	33061,7	94,7
Циліндра	43,3	+3,8	78269,1	732,8	1001,5	43364,9	124,2
Опольський	38,4	-1,1	69411,8	826,4	898,6	34506,2	98,9

* За стандарт взято саме цей сорт буряка столового.

Джерело: дані досліджень Подільської дослідної станції.

Рекомендованими для господарств Тернопільської області сортами буряка столового є Бордо Харківський, Червона куля, Циліндра, Опольський. Кращими за продуктивністю виявилися сорти з високими адаптивними властивостями – Циліндра та Бордо Харківський, урожайність яких за роки досліджень становила 39,5-43,3 т/га. Дещо нижчою була урожайність сортів Червона куля та Опольський (37,6 - 38,4 т/га). Порівняно із сортом Бордо Харківський сорт Циліндра у досліджуваних роках був врожайнішим – прибавка врожаю становила 3,8 т/га. Урожайність сортів Опольський та Червона куля порівняно з контрольним варіантом (Бордо Харківський) була нижчою відповідно на 1,1 і 1,9 т/га.

Щодо показників економічної ефективності, то найвищим рівнем рентабельності та прибутковості з 1 га посівної площі характеризувався сорт

Циліндра – відповідно 124,2% і 43364,9 грн/га, що на 19,6% і 6866,9 грн/га більше порівняно із контрольним варіантом. У сортів Опольський і Червона куля рівень рентабельності був відповідно 98,9 і 94,7%, що менше на 5,7 та 9,9% порівняно із контрольним варіантом сорту Бордо Харківський. Прибуток з 1 га посівної площі даних сортів становив відповідно 34506,2 і 33061,7 грн/га, що на 5,5% та 9,4% менше порівняно із контролем.

У середньому за роки досліджень найвищою врожайністю і найкращими економічними показниками характеризується сорт Циліндра (середня урожайність – 43,3 т/га; рівень рентабельності – 124,2%).

Вважаємо, що використання нових сортів є найощаднішою і найефективнішою складовою підвищення продуктивності вирощування овочевих сільськогосподарських культур.

Важлива умова одержання високих врожаїв буряка столового – сівба в кращі агротехнічні строки. Цей фактор впливає не тільки на формування рівня продуктивності культури, а й на ефективність її виробництва. Якщо врахувати, що буряк столовий висівають у різні строки при однакових затратах праці і витратах коштів, то вартість одержаного приросту врожаю при сівбі в оптимальні строки уже доводить високу ефективність даного агрозаходу (табл. 2).

Аналіз економічної ефективності вирощування буряка столового на прикладі сортів Бордо Харківський та Циліндра свідчить про відчутну реакцію цієї культури на строки сівби. Зниження рівня продуктивності підсилюється ще й паралельним підвищенням собівартості коренеплодів, а це в кінцевому результаті знижує рівень прибутковості продукції.

Для забезпечення оптимальної віддачі ґрунтів і отримання високої врожайності сільськогосподарських культур із високими показниками якості та поживної цінності овочевої продукції необхідно дотримуватись науково обґрунтованих строків сівби. На підставі розрахунків економічної ефективності використання різних строків сівби буряка столового встановлено оптимальні строки, що забезпечують найвищі результати (табл. 2).

Дослідженнями встановлено, що оптимальним строком сівби буряка столового сорту Бордо Харківський є перша декада травня, а сорту Циліндра – друга декада травня. Сівба раніше або пізніше оптимального строку призводить до недобору врожаю і зниження прибутковості кожного гектара землі. Так, виробнича собівартість 1 т буряка столового сорту Бордо Харківський знизилася на 10,4% і становила 734,5 грн/т, а урожайність зросла на 11,6% порівняно з контролем – 43,2 т/га. Рівень рентабельності столового буряка, сіяного у першій декаді травня, досяг 123,7%, що на 23,3% вище порівняно із контролем.

Сорт Циліндра виявився більш урожайним. Найвища ефективність виробництва буряка столового у сорту Циліндра, як уже зазначалося, при сівбі у другій декаді травня, коли при найнижчій виробничій собівартості 1 т (657,0 грн) одержано прибутку найбільше (52400,7 грн/га) та найвищий рівень рентабельності (150,1%). Водночас, у контрольному варіанті виробнича собівартість 1 т буряка столового сорту Циліндра дорівнювала 785,4 грн, прибуток на 1 га – 38121,4 грн, а рівень рентабельності – 109,2 %.

2. Економічна ефективність вирощування різних сортів буряка столового залежно від строків сівби (середнє за 2008–2010 рр.)

Строк сівби	Урожайність		Вартість продукції, грн/га	Собівартість 1 т, грн	Чистий прибуток (грн) із розрахунку		Рівень рентабельності, %
	т/га	до контролю, +/-			на 1 т	на 1 га	
Бордо Харківський							
III декада квітня (контроль)	38,7	×	69954,1	819,9	905,7	35050,6	100,4
I декада травня	43,2	+4,5	78088,3	734,5	999,7	43187,0	123,7
II декада травня	39,6	+0,5	70857,9	809,5	917,2	35954,2	103,0
III декада травня	38,8	+0,4	70677,2	811,6	914,8	35768,7	102,5
Циліндра							
III декада квітня (контроль)	40,4	×	73027,0	785,4	943,6	38121,4	109,2
I декада травня	42,4	+2,0	76642,2	748,4	984,4	41738,6	119,6
II декада травня	48,3	+7,9	87307,1	657,0	1084,9	52400,7	150,1
III декада травня	40,3	-0,1	72846,3	787,4	941,5	37942,5	108,7

Джерело: дані досліджень Подільської дослідної станції.

Сівба буряка столового в оптимальні строки дає змогу додатково отримувати з кожного гектара продукції у вартісному виразі в середньому 8134,2 грн по сорту Бордо Харківський та 14280,1 грн по сорту Циліндра.

Таким чином, дотримання оптимальних строків сівби є одним з економічно доступних агрозаходів, який не потребує додаткових капітальних витрат, має організаційно-господарський характер і вже в поточному році дозволяє одержати відповідну віддачу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За комплексом господарсько-цінних, біохімічних, органолептичних та технологічних показників в умовах ведення органічного овочівництва усі досліджені сорти буряка столового зарекомендували себе добре. Найбільш високі та стабільні результати одержано при висіванні сорту Циліндра, що дає підстави рекомендувати його у виробництво.

Список літератури

1. Барабаш О.Ю. Біологічні основи овочівництва / О.Ю. Барабаш, Л.К. Тараненко, З.Д. Сич. – К.: Арістей, 2005. – 354 с.
2. Барабаш О.Ю. Столові коренеплоди / О.Ю. Барабаш, О.Д. Шрам, С.Т. Гутиря. – К.: Вища шк., 2003. – 85 с.
3. Методика державного сортовипробування с.-г. культур (картопля, овочеві та баштанні культури) / під ред. В.В. Волкодава. – К.: Алефа, 2001. – 101 с.
4. Методика дослідної справи в овочівництві і баштанництві / під ред. Г.Л. Бондаренка і К.І. Яковенка. – Х.: Основа, 2001. – 370 с.

Проведены исследования по подбору лучших сортов и сроков посева свеклы столовой и оценена экономическая эффективность производства этой культуры с применением органического метода в условиях Западной Лесостепи Украины.

Свекла столовая, сорта, органический продукт, себестоимость, рентабельность.

The research on the selection of the best varieties and planting dates of beet was done. Assesses the economic efficiency of this crop with application of organic method under conditions of Western Forest Steppe of Ukraine.

A beet, sorts, to organic product, prime price, profitability.